

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Afetlere Hazırlıkta Aile İçi Eğitim ve Okul Programlarının Katkısı: Hakkâri Örneği*

Dr. Fırat EROL, Bağımsız Araştırmacı, e-posta: efirat65@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0009-0003-6708-6080>

Öz

Afetlere hazırlık sürecinde bireylerin bilgi, tutum ve davranışlarının şekillenmesinde aile ve eğitim kurumlarının belirleyici rolleri bulunmaktadır. Özellikle afet risklerinin yüksek olduğu Hakkâri gibi bölgelerde, aile içi eğitim ve okul temelli programlar, afet bilincinin geliştirilmesi ve toplumsal dayanıklılığın artırılması açısından kritik öneme sahiptir. Bu çalışmada, Hakkâri ili örneğinde aile içi eğitim ve okul programlarının afetlere hazırlık düzeyine katkıları nitel olarak incelenmiştir. Araştırmanın deseni, fenomenoloji, örnekleme amaçlı örnekleme, veri analizleri ise betimsel ve tematik analizlere dayanmaktadır. Buradan hareketle çalışmada, Hakkâri ilinde farklı yaş gruplarını kapsayan öğrenci ve ailelerin yanı sıra öğretmen ve veli görüşleri ile toplam 30 katılımcıyla nitel görüşmeler yapılarak veriler toplanmış ve MAXQDA24 programı ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, aile içinde afet farkındalığına yönelik yapılan bilgilendirmelerin çocuk ve gençlerin hazırlık davranışlarını olumlu etkilediğini; okul programlarının ise özellikle temel afet bilgisi, tahliye tatbikatları ve acil durum planları konusunda öğrencilerin farkındalık ve güven duygusunu artırdığını göstermektedir. Bununla birlikte Hakkâri ilinde, afet eğitimi uygulamalarının bölgesel farklılıklara yeterince uyulanmadığı, aile- okul iş birliğinin süreklilik arz etmediği ve bölge, etnik köken ile aile kültürünün afet bilinci açısından doğrudan ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Hakkâri ili örneği üzerinden elde edilen veriler doğrultusunda, afetlere hazırlıkta aile içi eğitim ve okul programlarının birbirini tamamlayan unsurlar olduğu ortaya çıkmıştır. Öte yandan çalışmada, kente dair daha etkin bir afet yönetimi için yerel ihtiyaçların tespiti, hazırlık aşamalarının tamamlanması, aile içi afet bilinci, duyarlılık ve bütüncül afet eğitim programlarının geliştirilmesi önerilmektedir.

*Bu çalışma, 15-17 Ekim 2025 tarihleri arasında Hakkâri’de gerçekleşen “TRB2-ICES 2025 International Congress on Educational Sciences” başlıklı Kongrede sadece özet bildiri olarak sunulmuş, genişletilerek yeniden geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afet Yönetimi, Aile İçi Eğitim, Okul Programları, Afet Bilinci, Hakkâri.

Makale Gönderme Tarihi: 17.10.2025

Makale Kabul Tarihi: 13.12.2025

Önerilen Atıf:

Erol, F. (2025). Afetlere Hazırlıkta Aile İçi Eğitim ve Okul Programlarının Katkısı: Hakkâri Örneği, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(12): 899-914.

Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences

2025, 8(12): 899-914. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2025.1608>
ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

RESEARCH PAPER

The Contribution of Family Education and School Programs in Disasters Preparedness: The Hakkari Example

Dr. Fırat EROL, Independent Researcher, e-mail: efirat65@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0009-0003-6708-6080>

Abstract

Family and educational institutions play a decisive role in shaping individuals' knowledge, attitudes, and behaviors during the disaster preparedness process. Especially in regions like Hakkari, where disaster risks are high, family education and school-based programs are critical for developing disaster awareness and increasing social resilience. This study qualitatively examined the contributions of family education and school programs to disaster preparedness in the case of Hakkari province. The research design was phenomenological, the sampling was purposive, and the data analysis was based on descriptive and thematic analyses. Based on this, qualitative interviews were conducted with 30 participants in Hakkari province, including students and families from different age groups, as well as teachers and parents, and data were collected and analyzed using the MAXQDA24 program. The findings indicate that informing families about disaster awareness positively impacts children and youth's preparedness behaviors, while school programs increase students' awareness and confidence, particularly regarding basic disaster information, evacuation drills, and emergency plans. However, in Hakkari province, it was determined that disaster education practices were not adequately adapted to regional differences, family-school collaboration was not sustained, and that region, ethnicity, and family culture were directly related to disaster awareness. Furthermore, data obtained from the Hakkari province example revealed that family education and school programs are complementary elements in disaster preparedness. Furthermore, the study recommends identifying local needs, completing preparatory phases, and developing family disaster awareness, sensitivity, and holistic disaster education programs for more effective city disaster management.

Keywords: Disaster Management, Family Education, School Programs, Disaster Awareness, Hakkari.

Received: 17.10.2025

Accepted: 13.12.2025

Suggested Citation:

Erol, F. (2025). The Contribution of Family Education and School Programs in Disasters Preparedness: The Hakkari Example, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8(12): 899-914.

GİRİŞ

Afetler, doğrudan ya da dolaylı olarak toplumların sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamını etkileyen, ani gelişen ve çoğu zaman büyük yıkımlara yol açan olgulardır (AFAD, 2024). Çünkü afetler, yeryüzünde insanların en zor baş etmeleri gereken olaylardır (Özdaş, 2020). Afete maruz kalan tüm ülkelerde görülen ortak payda, afetlere karşı dirençlilik sağlanması gerekliliğine yöneliktir (Varol ve Buluş Kırıkkaya, 2017). Zira afetler, doğa ve insanlar üzerinde yıkıcı etkiler yaratan durumlardır (Velioğlu, 2021; Şan ve Kahraman Duru, 2024). Özellikle Türkiye, coğrafi ve jeolojik özellikleri nedeniyle deprem, sel, heyelan, çığ ve orman yangınları gibi birçok farklı afet türü ile karşı karşıya kalmaktadır. Nitekim Cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye’de meydana gelen afetler, yalnızca can ve mal kaybına değil; aynı zamanda toplumsal hafızada kalıcı izler bırakan derin sosyal travmalara da yol açmıştır (Görür, 2008). Bu nedenle afet yönetimi, yalnızca profesyonel kurumların veya merkezi/yerel yönetimlerin sorumluluğuna bırakılmayacak kadar geniş ve çok boyutlu bir alan olarak, bireylerin, ailelerin ve eğitim kurumlarının aktif biçimde katılımını gerektirmektedir.

TDK (2025) göre ‘çeşitli doğa olaylarının sebep olduğu yıkım’ olarak ifade edilen afetler, bir olayın kendisi değil, beraberinde getirdiği yıkıcı sonuçları esas alır. Dolayısıyla doğa olaylarının insan ırkını etkilemesi durumu, “afet” olarak değerlendirilir. Örneğin yerleşim yerinin olmadığı dağ, mezra veya okyanuslarda oluşumunu tamamlayan deprem afeti sadece bir doğa olayı olarak görülürken kentlerde yaşanan depremler, insan unsurunu etkilemesi bakımından afet olayına dönüşür (Bilik, 2019). Bu durum, doğa olayının yıkıcı yüzünün afete dönüşmesindeki ön koşula işaret etmektedir. Zira afetler, yerel imkanları yetersiz kılan, acil yardım gerektiren ve aniden gelişerek yer, zaman ve mekânı öngörülemeyen büyük zarar ve yıkımlara yol açan olaylardır (Holyosis vd., 2007).

Afet yönetimi ise en genel anlamıyla olası afet olaylarının yıkıcı etkilerini önleme, en aza indirme ya da en azından kontrol altına alma, kabul edilebilir bir seviyeye dönüştürme yeteneğidir (Erol ve Kalay, 2024). Buradan hareketle afet yönetiminde temel amaç, afetlerin neden olabileceği olumsuz sonuçları en aza indirmek, riskleri azaltmak ve toplumun afetlere karşı direnç kapasitesini geliştirmektir (Erol, 2025). Bu amaca ulaşabilmenin en etkili yollarından biri ise hiç şüphesiz ki eğitim’ dir (Şengün ve Küçükşen, 2019). Çünkü ancak eğitim yoluyla bireylerin afetlere ilişkin bilgi, tutum ve davranışlarının şekillendirilmesi mümkündür. Bu farkındalık, yalnızca okul programları ile sınırlı değildir (MEDAK, 2025). Zira bireyin en temel öğrenme ve sosyalleşme alanı olan aile, afet bilincinin oluşumunda kritik bir role sahiptir. Aile içinde edinilen bilgi, alışkanlık ve değerler, bireyin afetler karşısında sergileyeceği davranışları doğrudan etkilemektedir.

Diğer taraftan, eğitim kurumları, afet bilincinin sistematik biçimde kazandırılmasında önemli bir araçtır. İlköğretimden yükseköğretime kadar her kademedeki gerçekleştirilen afet eğitimi uygulamaları, öğrencilerin afetlere yönelik farkındalıklarını artırmakta, daha güvenli bir yaşam kültürünün yaygınlaştırılmasına katkı sunmaktadır (Şahan ve Dinç, 2021). Tam tersi, bu süreçte aile ve okul arasında güçlü bir iş birliği ve süreklilik sağlanmadığında ise afet bilinci çoğu zaman yüzeysel kalabilmekte, davranışlara tam olarak yansımamaktadır. Bu nedenle, aile içi eğitim ile okul programlarının birbirini tamamlayan unsurlar olarak ele alınması, afetlere hazırlık sürecinde kritik öneme sahiptir.

Türkiye’nin özellikle doğu ve güneydoğu bölgeleri, hem coğrafi ve jeolojik koşulları hem deprem riski hem de sosyo-ekonomik kırılganlıklar açısından dikkat çeken bir konuma sahiptir (Anadolu ve Kalyoncuoğlu, 2014). Bu bölgelerde toplumsal bilinç ve hazırlık düzeyinin artırılması, yalnızca afet zararlarını azaltmakla kalmayacak, aynı zamanda afet sonrası toparlanma kapasitesini de güçlendirecektir. Bu bağlamda Hakkâri ili hem yüksek deprem riski hem de sosyo-kültürel yapısı

nedeniyle araştırmaya değer bir örnekleme içermektedir. Öyle ki bölgedeki aile yapısının güçlü geleneksel bağlara dayanması, aşiret yapısı ve eğitim kurumlarının ise sınırlı kaynaklarla hizmet sunması, afet bilincinin oluşumunu etkileyen temel faktörler arasındadır.

Bu araştırma, Hakkâri ili örneğinde aile içi eğitim ve okul programlarının afetlere hazırlık sürecine katkılarını nitel bir bakış açısıyla incelemeyi amaçlamaktadır. Amaçlı örnekleme ile ele alınan çalışmada; öğrenciler, veliler ve öğretmenlerin afet eğitimi deneyimleri ve algıları, nitel görüşmeler ile içerik analizine tabi tutulmuş, afet bilincinin oluşumuna etki eden faktörler ortaya konulmuştur.

Araştırma, gerek yerel düzeyde afet eğitimine ilişkin politika ve uygulamalara yön vermesi gerekse de literatürde sınırlı olan aile-kültür-eğitim-afet yönetimi ilişkisine katkı sağlaması, gelecekte yapılacak akademik çalışmalara da ışık tutacaktır.

YÖNTEM

Araştırmanın Problemi

Birey ve toplumların afetlere hazırlık düzeyine bağlı olarak farklı etkiler gösteren dirençlilik yaratma yeteneği, yalnızca kurumsal önlemlerle değil aynı zamanda ailelerin bilinçli davranışlarıyla da şekillenmektedir. Türkiye, özellikle son 10 yılda sel, yangın, deprem gibi doğal afetlerle sürekli olarak anılır hale gelmiştir. Söz konusu bu afet türlerinde bireyin afet bilincinin düşük seviyelerde kalması ise yıkıcılığı daha da arttırmaktadır (Erol, 2025). Örneğin orman yangınlarının insan eliyle, çevresel atıklarla, doğa tahribatıyla veya bilinçsiz kullanımla direkt olarak ilişkili olması ya da deprem sonrası analizlerin pek çoğunda yapı stoğu problemleri, kaçak yapılaşma, yanlış zemin seçimi, maliyet düşürme adına kötü malzeme, kolon kesme, izin almama ve daha pek çok faktör, eğitim ile direkt olarak ilişkilidir. Bu bağlamda afet hazırlıkta eğitimin, özellikle aile içi eğitim ile okul programları arasındaki etkileşiminin, afet bilincine ne ölçüde katkı sağladığı konusunda araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Özellikle afet riskinin yüksek olduğu Hakkâri’de, ailelerin ve eğitim kurumlarının birlikte yürüttüğü bilinçlendirme faaliyetleri, bireylerin risk algısını, hazırlık davranışlarını ve afet anındaki tepkilerini doğrudan etkileyebilir. Ancak bu katkının düzeyi ve niteliğinin yanı sıra hem kentin yüksek riski hem de aile ve okul temelli afet eğitimi henüz net bir şekilde ortaya konmamıştır. Bu bağlamda çalışmada; Hakkâri’deki ailelerin, çocuklarına afetler konusunda hangi bilgi ve davranışları ne ölçüde aktardığı, okul programlarında yer alan afet eğitimi uygulamalarının öğrencilerin farkındalık ve hazırlık düzeylerine nasıl etki ettiği, öğrencilerin aile ve okullarından edindikleri afet bilgilerini günlük yaşamlarına ne ölçüde yansıttıkları, aile içi eğitim ile okul programlarının afet bilincine katkıları arasında ne gibi benzerlik ile farklılıkların olduğu, aile içi afet eğitimi ve okul programlarının daha etkili hale gelmesi için hangi stratejiler geliştirilmesi gerektiği ve mevcut eksikliklerinin neler olduğu gibi sorulara cevap aranmaktadır.

Araştırmanın Deseni

Araştırmanın deseni, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji desenine dayanmaktadır. Fenomenoloji, bireylerin yaşantılarına ilişkin öznel algılarını, deneyimlerini ve bu deneyimlere yükledikleri anlamları derinlemesine incelemeye olanak tanır (Creswell, 2013). Dolayısıyla araştırmada öğrenciler, veliler ve öğretmenleri kapsayan örneklem grubu, aile içi ve okul temelli afet eğitimi hakkındaki algılarını nasıl oluşturdukları ve bu deneyimlerin onları nasıl etkilediğini fenomenolojik bir bakış açısıyla araştırılacaktır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın Evreni; Hakkâri ilinde yaşayan ve aile içi eğitim ile okul temelli afet eğitimi deneyimi bulunan bireyler oluşturmaktadır. Evren, üç alt gruptan oluşmaktadır: Söz konusu bu grup, *Öğrenciler* (afet eğitimi almış ilk ve ortaöğretim öğrencileri), *Veliler* (Çocuklarının okul programları aracılığıyla afet eğitimiyle karşılaşan aile bireyleri) ve *Öğretmenler'* den (Afet eğitiminin aktarımında aktif rol üstlenen eğitimciler) oluşturmaktadır.

Çalışmanın örnekleme ise; Afet farkındalık eğitimlerine katılmış veya bu eğitimlerden doğrudan etkilenmiş bireyler arasından seçilmiştir. Amaçlı örnekleme yönteminde ölçüt örnekleme tekniği ile seçilen grup, örneklemin büyüklüğü ile veri doygunluğu ilkesine göre belirlenmiştir. Bu doğrultuda çalışmada; 10 öğrenci, 10 veli ve 10 öğretmen olmak üzere toplam 30 katılımcı ile görüşülmüştür.

Araştırmanın Veri Toplama Yöntemi

Araştırmanın verileri, 02 Mart 2025- 12 Haziran 2025 tarihleri arasında Hakkâri ilinde yer alan çeşitli ilk ve ortaöğretim okulundaki öğrenci ve öğretmenlerin yanı sıra velilerle yüz yüze şekilde görüşme yapılmak suretiyle elde edilmiştir. Çalışmada daha önceden hazırlanmış yarı yapılandırılmış sorular ile, sosyo-demografik yapı, afet deneyimi, aile içi eğitim ve öğrenme, okul programları ve deneyim, anlamlandırma ve etki, kültürel ve yerel etki, davranışsal yaklaşımlar, iyileştirme ve öneriler gibi sorularla en az 28 ve en çok 41 dakika olmak üzere görüşmeler yapılmıştır.

Katılımcılar, K1-K30 şeklinde kodlanmıştır. Katılımcı beyanları, kişi izni alınarak ses kaydı eşliğinde not edilmiş, daha sonra bilgisayar ortamında metne dönüştürülmüş ve içerik analizine tabi tutulmuştur.

Araştırmanın Veri Analiz Biçimi

Araştırmadan elde edilen veriler MAXQDA programı ile analiz edilmiştir. Nitel araştırmalarda çokça kullanılan bu programda düzenlenen metinler, program aracılığıyla Tema-Kod, Alt-kod tanımlamaları ile içerik analizine tabi tutulmuştur.

Araştırmanın Geçerlilik ve Güvenilirliği

Nitel Araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik, nicel yöntemler gibi sayısal ifadelerle değil inandırıcılık ile ifade edilir. Ele alınan olgunun tüm gerçekliğini yansıtabilme ölçütüyle değerlendirilen bu ilke, dört temel kritere dayandırılmaktadır (Başkale, 2016; Şimşek ve Yıldırım, 2013). Bunlar; inanılrlık, güvenebilirlik, onaylanabilirlik ve aktarılabilirliktir. Çalışma bu kriterlere odaklanılarak yapılmış olup, yeterli düzeydedir. Ayrıca çalışma, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Etik Kurul'unca onaylanmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın Demografik Bulguları

Katılımcıların sosyo-demografik bulguları Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Durumu

Kod	Katılımcı Bilgisi	Eğitim Düzeyi	Afet Deneyimi/ Geçmişi	Afet Eğitimi Geçmişi	Afet Eğitiminde Okul Programlarının Katkısı
K1	Öğrenci	İlköğretim	Yok	Hayır	Hayır
K2	Öğrenci	Ortaöğretim	Yok	Kısmen	Kısmen
K3	Öğrenci	İlköğretim	Var/2011 Van Depremi	Hayır	Hayır
K4	Öğretmen	Sınıf Öğretmeni	Var/1999 Marmara Dep.	Evet	Kısmen
K5	Öğretmen	Sınıf Öğretmeni	Var/1999 Gölçük	Evet	Kısmen
K6	Veli	Lisans	Var/2011 Van Depremi	Hayır	Kısmen
K7	Veli	Lisans	Var/2011 Van Depremi	Hayır	Hayır
K8	Öğretmen	Branş Öğretmeni	Var/2011 Van Depremi	Evet	Kısmen
K9	Öğretmen	Sınıf Öğretmeni	Yok	Evet	Kısmen
K10	Öğretmen	Branş Öğretmeni	Var/2011 Van Depremi	Evet	Kısmen
K11	Öğrenci	İlköğretim	Yok	Hayır	Hayır
K12	Öğrenci	Ortaöğretim	Yok	Hayır	Hayır
K13	Öğrenci	İlköğretim	Yok	Hayır	Hayır
K14	Öğrenci	Ortaöğretim	Var/2011 Van Depremi	Hayır	Evet
K15	Öğrenci	İlköğretim	Yok	Hayır	Hayır
K16	Veli	Lise	Yok	Hayır	Kısmen
K17	Veli	Lise	Var/2011 Van Depremi	Hayır	Kısmen
K18	Veli	İlkokul	Var/2011 Van Depremi	Hayır	Hayır
K19	Veli	İlkokul	Var/2011 Van Depremi	Hayır	Hayır
K20	Öğrenci	Ortaöğretim	Yok	Kısmen	Evet
K21	Öğretmen	Sınıf Öğretmeni	Var/ 1999 Marmara Dep.	Kısmen	Evet
K22	Öğrenci	İlköğretim	Yok	Hayır	Hayır
K23	Öğretmen	Branş Öğretmeni	Var/Karadeniz (Sel)	Kısmen	Kısmen
K24	Öğretmen	Sınıf Öğretmeni	Var/Karadeniz (Sel)	Kısmen	Kısmen
K25	Veli	Lisans	Yok	Hayır	Kısmen
K26	Öğretmen	Sınıf Öğretmeni	Yok	Kısmen	Kısmen
K27	Öğretmen	Branş Öğretmeni	Yok	Kısmen	Kısmen
K28	Veli	Lise	Var/2011 Van Depremi	Hayır	Kısmen
K29	Veli	İlkokul	Var/Bingöl Depremi	Hayır	Kısmen
K30	Veli	İlkokul	Var/ Hakkâri Depremi	Hayır	Kısmen

Tablo 1 incelendiğinde; katılımcıların sosyo-demografik durumu ve afet geçmişi bilgileri yer almaktadır. 30 katılımcı arasında yapılan araştırmaya göre katılımcıların 10'u öğrenci, 10'u veli ve diğer 10'u ise öğretmen grubundan oluşmaktadır. Öğrencilerin 6'sı ilköğretim, 4'ü de ortaöğretim seviyesindedir. Öğretmenlerden ise yine 6 katılımcı sınıf öğretmeni iken 4'ü de branş öğretmenidir. Öte yandan Veli profili incelendiğinde, velilerin 4'ü ilkokul, 3'ü Lise ve 3'ü de Lisans mezunu olduğu anlaşılmaktadır.

Öte yandan katılımcıların afet deneyimi/geçmişi analizlerinde, yarısından fazlasının (17) afete maruz kalma geçmişinin olduğu ancak afet eğitimi alan katılımcı sayısının çok sınırlı olduğu (sadece 3 kişi) görülmektedir. Ayrıca katılımcıların, 3'te 1'i afet eğitiminde okul programlarının herhangi bir katkısının olmadığı düşüncesi, diğerlerinin ise kısmen olduğu, 3 katılımcının da okul programlarının katkı sunduğu şeklindeki görüşleri düşündürücüdür. Bu durum aslında afet eğitimi/bilinci/farkındalığı noktasında Hakkâri İlinin afetlere karşı profilini gösterir niteliktedir.

Araştırmanın Kod- Alt Kod Modellemesi

Araştırmanın MAXQDA programı ile gerçekleştirilmiş tema, kod, alt-kod modellemesi, Tablo 2'deki gibidir. Çalışmada katılımcı beyanları ve alan yazın esasında oluşturulmuş toplam 7 kod ve 30 alt kod bulunmaktadır. Alt kodlar, ana kodları oluşturan faktörlere işaret eder. Dolayısıyla katılımcı beyanları, alt kodların kodlara karşı bir tepkimesi olarak da değerlendirilebilir.

Tablo 2. Araştırmanın Tema- Kod- Alt kod Modellemesi

Tema (Parent Cede)	Kod (Code)	Alt Kod (Sub-Code)
Afete Hazırlık ve Eğitim	1. Afet Deneyimi ve Algı	1.1 Afetle karşılaşma deneyimi
		1.2 İlk duygu ve tepkiler
		1.3 Afet denildiğinde akla gelenler
	2. Aile İçi Afet Eğitimi	2.1 Aileden aktarılan bilgiler
		2.2 Ev içi uygulamalar
		2.3 Aile içi konuşmalar
		2.4 Aile içi eğitimde zorluklar
	3. Okul Programları ve Eğitim	3.1 Okulda verilen afet eğitiminin içeriği
		3.2 Tatbikat deneyimleri
		3.3 Öğretmenlerin rolü
		3.4 Eğitimlerin davranışa yansması
		3.5 Güçlü yönler
		3.6 Eksik yönler
	4. Aile-Okul İş birliği	4.1 Veli katılımı düzeyi
		4.2 Okuldan aileye bilgilendirme
		4.3 Ortak tatbikat/etkinlik deneyimleri
		4.4 İş birliği eksiklikleri
	5. Yerel Koşullar ve Kültürel Etkenler	5.1 Hakkari'nin risk profili
		5.2 Yerel kültürel faktörler
		5.3 Dil ve iletişim engelleri
		5.4 Kaynak eksiklikleri
	6. Davranışsal Yansımalar	6.1 Öğrencilerin hazırlık davranışları
		6.2 Velilerin hazırlık düzeyi
		6.3 Öğretmenlerin gözlemleri
		6.4 Alışkanlık değişimi
	7. İyileştirme Önerileri	7.1 Aile içi eğitim için öneriler
		7.2 Okul programlarının geliştirilmesi
		7.3 Aile-okul iş birliğinin güçlendirilmesi
		7.4 Teknoloji ve medya kullanımı
		7.5 Sürdürülebilirlik önerileri

Tablo 2’de yer alan tema, kod, alt-kod ilişkisi, katılımcı beyanlarının afete hazırlıkta aile içi eğitim, okul programlarının afet kültürü/egitimindeki katkısına dair ağı ifade eder. Zira katılımcı görüşlerindeki her bir kesit aslında Hakkâri örnekleminde afetlere hazırlık bağlamında iyileştirilmesi gereken faktörleri ifade etmektedir. Örneğin Aile- Okul iş birliğinde okuldan aileye bilgilendirme ve tatbikat gibi alt kod kesiti söz konusu iken Aile içi afet eğitiminde ev içi afet algıları ve uygulamaları gibi işlevsel faktörler yer almaktadır.

Araştırmanın Kod – Alt Kod Bulguları

Afet Deneyimi ve Algısı

Araştırmanın ilk kodlaması olan “afet deneyimi ve algısı” kodunda katılımcıların genel görüşü, afetlere karşı hazırlıklı olunmadığı gerçeğiyle ilişkilidir. Söz konusu kodlama ile ilgili görüş bildiren K6, “Ben bu kette pek çok afete şahit oldum. Ancak afetlere karşı herhangi bir hazırlık görmedim. Hakkâri’nin en büyük sorunu yapı ve toprak yapısı. Bunu büyüklerimizden duyduk ve yaşıyoruz. Toprak kayması aşırı şekilde yaşanıyor. Yapılar hep eski. Zaten yapı yapacak yer de yok. Çünkü Hakkâri, çukurda bir yer. Etrafı hep dağlık. Şehrin yayılma alanı yok. Deprem çok ciddi bir konu. Ama hazırlık yok. Bu kent unutulmuş durumda” (K6, Konum 3-4, Veli) şeklindeki ifadeleriyle Hakkâri’nin afetlere hazırlık noktasında yeterli çalışmaların olmadığına işaret etmektedir. Daha önce 2011 Van depremini yaşamış olan K6, herhangi bir afet eğitimi almamış olmasına karşın okul programlarının afet eğitiminde katkı sunduğunu düşünmektedir. Bu yaklaşım aslında afet yönetimi noktasında afet eğitimlerinin ne denli önemli olduğunu ve afet bilinci edinmenin pozitif katkılarına vurgu yapmaktadır. K4 ise, “Yaklaşık 6 yıldır Hakkâri’de öğretmenlik yapmaktayım. Yabancı olmama rağmen burayı seviyorum. Ama çok üzülüyorum. Çünkü Hakkâri pek çok alanda pek çok yerden daha geri kalmış durumda. Örneğin bırakın afet bilincini, afetten bi-haberler. Afetler sadece kadercilikle ilişkilendirilmiş. Çocuklar da öyle büyüyor...” (K4, Konum 7, Öğretmen) şeklindeki beyanıyla kentin aile kültürüne ve imkanlarına dikkat çekmektedir. Daha önce 1999 Marmara depremini deneyimleyen K4, afetin yıkıcı yüzüyle karşılaştığını ve afetlere karşı ilk duygunun hazırlık ve imkanların genişliğiyle ilişkili olduğuna vurgu yapmaktadır. Öte yandan K2, “daha önce hiçbir afet geçmişim olmadı. Ancak internet, televizyon gibi araçlardan afetlerle ilgili bilgi edindim. En azından temel konuları biliyorum. Tabi o da ne kadar doğruysa... okulda afetlere ilişkin bir eğitim alanı yok. Olsa belki daha da bilinçli olur, ailemi de bu yönde yönlendirirdim.” (K2, Konum 5, Öğrenci) şeklinde görüş bildirmiştir. Bu beyan, bir taraftan afetlerde haberleşmenin önemine vurgu yaparken diğer taraftan eğitim ve öğretimin afetler açısından katkısına dikkat çekmektedir.

Afet denince ilk akla gelen elbette ki aile bireylerinin can ve mal kaybına ilişkin kaygılar, panik hali ve can havliyle gelişen reflekslerdir. Bu doğrultuda katılımcıların beyanları afet anındaki ilk tepkileri içermektedir. Örneğin K21, “afetler hayatımızın bir parçası. Buna göre hareket etmek gerek. Fakat bu, eğitim, kültür işidir. Ben öğrencilerime bunu aşılama çalışıyorum. Afet öncesinde nasıl önlemler alınması gerektiğini, afet anında nasıl davranılması gerektiğini anlatıyorum. Çünkü ağaç yaşken eğilir. (K21, Konum 11, Öğretmen) şeklindeki ifadesiyle afet bilincinin afetlere karşı bir silah olarak kullanılması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Daha önce afet geçmişi olan K21, “...ağaç yaşken eğilir” ifadesiyle afet eğitiminin küçük yaşta okul programlarının desteğiyle gelişeceğine inanmaktadır. Yine afetlerdeki ilk duygu ve tepkiyi dile getiren K17, “ben 2011 Van depremini yaşadım. Pek çok akrabamı orada kaybettim. Artık öldürseler binada kalmam. Kendi tek katlı müstakil evimde kalıyorum. Çocuklarımı da buna alıştırtıyorum. Çünkü o depremde hayatın ne kadar ucuz olduğunu anladım. Meğer bizim hiçbir hazırlığımız yokmuş. Hakkâri’de bir deprem olsa taş üstünde taş kalmaz. Deprem değil bina öldürüyor. Bunun sorumlusu kim? Önce biz sonra yönetim... ama ateş düştüğü yeri yakıyor.” (K17, Konum 1-2, Veli) şeklindeki ifadelerle yakınlarını kaybetme korkusuyla küçük de olsa bir önlem aldığını dile getirmiştir. Bu görüşün en dikkat çekici yanı “deprem değil bina

öldürür" ifadesidir. Çünkü bu ifade, aslında afetsellik faktörlerine dair pek çok parametreyi de ortaya koyar niteliktedir.

Aile içi Afet Eğitimi

Çalışmanın ikinci kod modellemesi "aile içi afet eğitimi" kodudur. Bu koda ilişkin katılımcı beyanları; pek çok alanda olduğu gibi eğitimlerin göz ardı edildiği ve çok sınırlı kaldığı, aile içi eğitimlerin sınırlı kalmasının bilgi eksikliğine dayalı olduğu, alışkanlıkların sürekli olarak devam ettiği, tatbikat uygulamaların olmadığı ve dini ritüellerle afetlerin ilişkilendirildiği yönündedir. Şöyle ki;

K25, "Depremler Allah'tan gelir. Bundan kaçamayız. Her gün bunu düşünerek hareket de edemeyiz. Yapacak bir şey yok. Allah'tan gelen baş göz üstüne..." (K25, Konum 6-7, Veli) ifadeleriyle afetleri bilimsel düzlemde uzak ve yanlış ilişkilendirmelerle kabullenmiş olduğunu, bunun yanı sıra afetlere kadercilik anlayışıyla yaklaştığını dile getirmiştir. Bu ifadelerle daha önce afet geçmişi olmayan ve afet eğitiminde okul programlarının katkısının olmadığına inanan K25, belki de afetlere karşı toplumsal yaklaşımın prototipini yansıtır niteliktedir. Ancak bu anlayış, afetlerin yıkıcılığını daha da arttırmaktadır.

Diğer taraftan Hakkâri depremini deneyimlemiş olan K30, "Büyüklerimden duydum. Hakkâri depremi çok can almış. Ben afet eğitimi almadım ama çocuklarıma aldırđım. Okulun dışında da bilinçli olsunlar diye araştırmalarını, öğrenmelerini sağladım. Bazen evde onlarla konuşuruz ve ben onlardan çok şey öğrenirim. Mesela deprem olmazsa birikmiş gazların dünyayı yok edebilecek güçte olduğunu onlardan öğrendim. Onun için bence afet eğitimi evde başlar sonra okulda şekillenir sonra hayatta yoğrulur. Bizim zamanımızda bilgiye ulaşmak yoktu... (K30, Konum 2, Veli) şeklindeki görüşleriyle afet eğitimlerinin ilk etapta aile içinde başladığını, daha sonrasında da imkanlar dahilinde şekillendiğini vurgulamıştır. K13 de, "...Ben depremin ne olduğunu bilmiyorum. Bazen öğretmenlerimiz çok-kapan-tutun gibi bir şeyler yaptırıyorlar, biz de sıraların altına eğiliyoruz. O kadar..." (K13, Konum 5, Öğrenci) şeklindeki ifadeleriyle afetler hakkında bilgi sahibi olmadığına vurgu yapmıştır. Yine K12, "...televizyonda izlediğimiz kadarıyla depremler çok kötü. Hakkâri'de o depremler olsa yaşarmıyız bilmem. Çünkü hiçbir deneyimimiz ya da en ufak bir fikrimiz yok. Herhalde panikler donarız..." (K12, Konum 8, Öğrenci) şeklinde görüş bildirmiştir. K15 ise "Annem ve babam okuma yazma bilmiyor. Ben de kışın okula yazın köye gidip onlara yardım ediyorum. Afet nedir hiç bilmiyoruz." (K15, Konum 3-4, Öğrenci) görüşüyle afet bilincinin olmadığına dikkat çekmiştir. Bu durum, aile faktörünün afetlere karşı ne denli belirleyici bir rol oynadığını ortaya çıkarmaktadır. Zira eğitimli ailelerde aile içi afet kültürü daha gelişkinken eğitim seviyesi düşük ailelerde de bu bilinç daha da sınırlı kalabilmektedir.

Okul Programları ve Eğitim

Araştırmanın bir diğer kodlaması olan "okul programları ve eğitim", katılımcılarca eğitim-öğretimin afete hazırlık ile ilişkisi bakımından okul programlarının afet yönetimindeki rolünü ortaya çıkarmıştır. Toplam 6 alt-koddan oluşan modellemeye, afetlere dair okul eğitimleri, öğretmen rolü ve eğitimlerin davranışlara yansımaları, zayıf ve güçlü yönleri tespit edilmiştir.

Katılımcı beyanlarına göre, afet eğitiminde okul programlarının afete hazırlık ve afet farkındalığına katkısı oldukça düşüktür. Bu durum, katılımcılara yöneltilen "afet eğitiminde okul programlarının afete hazırlık ve afet farkındalığına katkısı var mı?" şeklindeki soruya 10 katılımcının "hayır yok", 17 katılımcının "kısmen var" ve 3 katılımcının da "evet var" şeklindeki bulguları, sabittir. Dolayısıyla Hakkâri örneklemindeki katılımcılar, afet eğitimlerinde okul

programlarının bilgi, birikim, farkındalık ve bilinç bağlamında içeriksel olarak katkı sunmadığını veya kısmen katkı sunduğunu düşünmektedir. Bu istatistiki bulgular katılımcı ifadelerine şöyle yansımıştır;

“Afetlerle mücadele elbette ki eğitim ile mümkündür. Ancak sadece teorik bilgi yeterli değil. Çünkü aileden gelen bir birikim olmalı. Zaten okul programları müfredatla sınırlı. Öğrenci sonrasında bunu çok çabuk unutuyor. Bizim katkımız çok sınırlı.” (K10, Konum 2-3, Öğretmen).

“Bir bilginin oluşumunu tamamlaması uygulama ile pekiştirme şeklinde gelişir. Tatbikat yok, hazırlık yok, farkındalık yok ve kültür buna müsait değilse istediğin kadar anlat bir masaldan ibaret kalır. Belki de ülkede ölümlerin bu denli yüksek olması bundan kaynaklanıyor.” (K24, Konum 4, Öğretmen).

“.. Okulda öğrendiğimiz okulda kalıyor. Sonra yoksulluk, aileye yardım, köy işleri, hasta bakımı...” (K1, Konum 3, Öğrenci).

“...Hakkâri unutulmuş bir yer. Geçim derdi bize yetiyor afetleri düşünecek zaman yok...” (K19, Konum 6, Veli).

“...Bana göre Hakkâri çok sert bir yapıya sahip. Büyüğü de öyle küçüğü de. Önce zihinsel olarak düzelmemiz lazım. Afete hazırlıkta çok eksik var. En basitinden buradaki evlerin hiçbirinde ruhsat yok. Hele ki kırsal kesimin neredeyse tamamı kerpiç yapı. Okuldaki programlarla gerçek yaşam birbirini tutmuyor maalesef...” (K29, Konum 11, Öğretmen).

Katılımcıların beyanları incelendiğinde; afet yönetimi bağlamında hazırlık ve eğitim teması, okul programları ve eğitimi ile sadece sınırlı, teorik bilgiye sahip ancak sürdürülebilir olmayan bir konumda olduğu anlaşılmaktadır.

Aile Okul İş birliği

Çalışmanın diğer bir kodlaması da “aile-okul iş birliği” dir. Bu kodlama her ne kadar afetler açısından afete hazırlıkta aile içi eğitim ve okul programlarının katkısını incelese de Hakkâri örnekleminde veli katılım düzeyi, ortak etkinlik ve okul aile iş birliği gibi alt kodlamalarda yok denecek kadar az veya çok sınırlı olduğu şeklindedir. Örneğin katılımcılardan K5, *“...Ben sınıf öğretmeni değilim. Sınıfımda 41 öğrenci var. Çoğu öğrencinin maddi durumu yok. Yeri geliyor defter, kalemi bile ben alıyorum onlara. Veli toplantısına katılım 5-10 kişi ile sınırlı. Böyle bir ortamda iletişim, iş birliği, etkinlik yapmak çok zor.” (K5, Konum 8, Öğretmen)* şeklindeki ifadeleriyle aile-okul iş birliğinin zayıf olduğunu vurgulamıştır. K8 de benzer bir şekilde, *“...Yaklaşık 4 yıldır merkeze bağlı taşınmalı eğitim yapan bir köy okulunda branş öğretmeni olarak görev yapıyorum. Sınıflar hınca hınç dolu. Aileler bilinçsiz. Çocuklar onlar için çoban, tarlada eleman, evde işçi... okul zorunlu olmasa o da olmayacak. Okumak belki de bu durumdan uzaklaşmak... velinin çocuğu sorduğu yok. Çocuk evde ne öğrendiyse aynısını okula taşıyor. Yani okul ile veli arasındaki tek iş birliği olası sorunlarda velinin okula çağırılması ile sınırlı.” (K8, Konum 1, Öğretmen)* şeklindedir. Bu bulgular, aile- okul iş birliğini, öğrenci ve veli boyutuyla ortaya koymuştur. K23 ise, *“Zor bir coğrafya burası. Hem politik hem de ağalık sistemi hâkim. Çocuk da çevresinde ne görüyorsa ona göre şekil alıyor. Parası olan gidiyor, olmayan kaderine razı oluyor. Sonuç bu...” (K23, Konum 7-8, Öğretmen)* şeklindeki ifadeleriyle kentin eğitimle ilişkisine dikkat çekmiştir. Öte yandan K27, *“...yoksulluk, okulu kurtulma aracı olarak konumlandırıyor. Başarılı öğrencilerin çoğunda bu görüş hâkim. İmkanların sınırlı olması, hayatı şekillendiren tek argüman. Veli, <eti de kemiği de senin diyor> mesela. Tek mantık ben çektim çocuklar yaşamasın...bu bakış açısı, bazen kurtuluş bazen de yok oluş şekline dönüşüyor.” (K27, Konum 3, Öğretmen)* şeklindeki görüşüyle vatandaşların okula bakışına vurgu yapmıştır.

Yerel Koşullar ve Kültürel Etkenler

Araştırmanın başka bir kodlama modeli de Hakkâri örnekleminde “yerel koşullar ve kültürel etkenler” kodlamasıdır. Bu kodlamada, yerel koşullar ve kültürel etkenlerin afet yönetiminde güçlü bir faktör olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Öyle ki yerel koşullar ve kültürel etkenler, katılımcı bulgularında kaynak eksikliği başta olmak üzere bölgenin etnik yapısı, aşiretçilik anlayışı, ekonomik yetersizlikler, dil ve iletişim, kültürel yaklaşımlar ve alışkanlıklar gibi afetsellik faktörlerini de bir bakıma çevrelemiş durumdadır. Örneğin K7, “Hakkari’de herkes birbirini tanır. Atadan, dededen, aşiretten, akrabalık ilişkilerinden dolayı ilişkiler hep sıcaktır. Herkes herkesin düşününe, taziyesine gider. Dayanışma hep ön plandadır. Afet yönetiminin temelinde de bu dayanışma ve iletişim vardır. Yerel imkanlar kısıtlı olsa da olası bir krizde herkes seferber olur” (K7, Konum 4, Veli) şeklindeki görüşüyle kentin afet anı ve afet sonrası dayanışmada güçlü- kapsayıcı bağlar kurduğuna işaret etmektedir. Ayrıca K10, “Bu kent hem politik hem de iç içe geçmiş bağlara sahiptir. En azından ben bir eğitimci olarak böyle olduğunu gözlemliyorum. Küçük bir olayda bile aileler birleşerek tepki koyabiliyorsa muhtemel can kayıplarında kenetlenip direnç sağlarlar” (K10, Konum 4-5, Öğretmen) görüşüyle kentteki akraba ve birliktelik ilişkilerine vurgu yapmıştır. Ancak her ne kadar bu ilişkilerin güçlü olduğu vurgulansa da bu birlikteliğin afet öncesi hazırlıkta yeterli olmadığına dair görüşleri de hakimdir. Zira K14, “Ben burada büyüdüm. Bu kent çok şey gördü. Açlığı da zorbalığı da dirençliliği de... afetler için şunu söyleyebilirim ki sahipsizlik ve yoksulluk yüzünden hiçbir hazırlık yok. Ne bir yönlendiren var ne de bu yanıltır diyen biri... biz kendi kendimize yoğruluyoruz. Afet öncesi nedir bilen var mı? diye sormalısınız önce...” (K14, Konum 2, Öğrenci) görüşüyle kentin kırılgan ekonomik düzeyine dikkat çekmiştir. Yine benzer görüşlerle K26, “Hiç unutmam, ev tutmak için dolaştığımda pek çok yapının hem ruhsatsız hem de kalitesiz malzemelerle dolu olduğunu fark ettim. Dere yatağına yapılan yerler mi dersin heyelanda ilk yıkılacak yerler mi... hani bunu anlamak için mühendis olmaya da gerek yok, o derece. Bir de mecbursun tutmaya çünkü ev yok... Sordum niye böyle diye? Pek çoğu aile apartmanymış, eski yöntemlerle kafasına göre yapmış. Arsayı bulan ev yapmış. Afetten bi-haberler yani. Bir yetkili de dememiş bunu yapamazsın diye.” (K26, Konum 6-7-8, Öğretmen) ifadeleriyle hazırlıkta yerel-kültürel etkilerin risklerine dikkat çekmiştir.

Afet yönetiminde hazırlık ve eğitim, topyekûn bir ekip işidir. Zincirin halkaları gibi birbirine bağlı ve birbirini tamamlayan faktörler, afetselliğin derecesini de yükseltebilmektedir. Bu duruma işaret eden K30, “paranız varsa, kanunlar etkin yürütülürse, bilginiz varsa hazırlığınız da olur. Yoksa olmaz. Hakkari’de iş yok. Gençler ya göç ediyor ya da hayvancılık yapıyor. Derme çatma da olsa insanlar ancak kendine yetecek bir yer yapıp içine giriyor. Köyler hep böyle. Ama sahip çıkan olsa böyle olmaz” (K30, Konum 8, Veli) görüşüyle aslında Hakkari’deki risk profiline farkında olduklarını ancak kaynak/gelir eksikliği nedeniyle afetlere karşı hazırlık yapamadıklarını vurgulamaktadır. Bu durumu K29 ise benzer şekilde, “Ben Bingöl depremini yaşadım. Nasıl bir şey olduğunu iyi bilirim. Ben de isterim güvende yaşamayı. Ama gerçekçi olmak gerek. Bu memleketin 8 ayı kış, dağlık bir bölge. İş yok. Eğitim az. Gelir anca karın doyurmaya yetiyor. Bırakın hazırlığı daha çok ısıtıyor diye kerpiç evler daha çok tercih ediliyor. Bunu görmek gerek” (K29, Konum 5-6, Veli) ifadeleriyle ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla ekonomik güç, eğitimde olduğu gibi afetlere hazırlıkta da önemli bir faktör olarak vurgulanır.

Davranışsal Yansımalar

Çalışmanın afetlere ilişkin davranışsal yansımaları değerlendirildiğinde, bir bulgu olarak öğretmen gözlemleri, veli alışkanlıkları ve öğrencilerin hazırlık davranışlarının ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda K8’in, “...benim gördüğüm kadarıyla öğrenci okulda aldığı eğitimi evine götürdüğünde bir dirençle karşılaşır. Ya basite alınır ya da alışkanlıklar bu bilgileri bastırıyor. Öğrenci de bir süre sonra unutup” (K8, Konum 1-2, Öğretmen) şeklindeki görüşü, afetlerde davranışsal

yansımaların boyutunu genel bir tabloyla ortaya koymaktadır. Yine K10'un, "afet eğitimi bir költürdür. Okul, sadece bilgiyi verir. Bunu pekiştirmek ailenin görevidir. Tıpkı sınava hazırlanan bir öğrencinin öğrendiği bilgiyi bol soru çözerek pekiştirmesi gibi..." (K10, Konum 4, Öğretmen) şeklindeki ifadeleri, afet yönetimi költürünün sadece okuldan alınan eğitimle değil aynı zamanda aile içi davranışsal yansımaların da bir parçası olduğuna vurgu yapmaktadır. Nitekim velilerin afete hazırlık düzeylerine dikkat çeken K23, "Bir çocuk için rol model ailedir. Baba sigara içiyorsa çocuk da içiyor. Baba araç kullanırken emniyet kemeri takıyorsa o da takıyor. Ya da anne evde düzenliyse çocuk da odasını toplamada anneyi örnek alıyor. Afetler de böyle. Veli bilinçliyse çocuk da böyle davranıyor ve bu zamanla alışkanlığa dönüşüyor. Bu kadar basit aslında" (K23, Konum 4, Öğretmen) şeklinde görüşüyle ailelerin afetlere ilişkin davranışsal yansımalarının öğrenciye aktarılma boyutunu ele almıştır.

İyileştirme Önerileri

Araştırmanın son alt kodlaması olan iyileştirme önerilerine dair pek çok görüş söz konusudur. Bu görüşler; Hakkâri örnekleminde eğitim ve okul programlarına dair iyileştirme önerilerine yöneliktir. Şöyle ki;

"Afetlerle mücadele en önemli alanlar; eğitim, yapılaşma, izin sistemi, denetim, ekonomi, zemin ve hazırlıktır. Bunlardan bir tanesi bile eksik kalsa sonuç hüsrana olur..." (K5, Konum 2-3, Öğretmen).

"...Aile içi eğitimde en etkili araç iletişimdir. Hakkâri'deki ailelerde bu eksik. Çünkü saygı ile iletişim birbirleriyle karıştırılıyor. Çocuk aile büyüğünün yanında bile oturamıyorsa nasıl iletişim kurabilirsin ki?" (K8, Konum 3, Öğretmen).

"...Okul programlarının geliştirilmesi gerekir. Bu programlar ailelere de hitap edecek şekilde olmalı. Etkili olsun ki sürdürülebilir olabilsin." (K9, Konum 2, Öğretmen).

"Bence teknoloji ile iyileştirme yapılmalı. Örneğin drone ile tespitler yapıp yapılaşma, alt yapı, ulaşım gibi alanlar denetim altına alınıp yıkıcılık engellenmeli" (K12, Konum 5, Öğrenci).

"...Bu iş hazırlıklı olmakla başarıya kavuşur. Afet eğitimleri okul öncesinden başlayıp üniversite mezuniyetine kadar ilerlemeli. Zorunlu ders olarak verilmeli ki birkaç kuşak sonra bu bir költüre dönüşsün. İnsan başına gelince anlıyor afet yönetiminin önemini..." (K18, Konum 6-7, Veli).

"...İyileştirmeye önce zihinden başlanmalı. Dönüp bakın geçmişteki depremlere sadece 6 Şubat depremlerinde bu ülkede 50 binden fazla insan öldü. Kim verdi hesabını? Hiç kimse... unutuldu gitti." (K19, Konum 2-3, Veli).

"...Her insan üzerine düşen görevi yerine getirirse ortada sorun kalmaz. En basit önlemler bile hayat kurtarabilir. Örneğin ev içi eşyalarını sabitlemesi çok canı kurtarabilir. Hazırlıklı olmak gerek" (K25, Konum 4, Veli).

"Afet yönetiminde sürdürülebilirlik önemlidir. Bu ise okul ve eğitim açısından aile okul iş birliğinin yüksek olmasından geçer. Çünkü aile okula ne kadar güvenirse o kadar kıymet verir. Öğrenci-öğretmen-veli üçlemesi geleceği şekillendirebilir..." (K26, Konum 2, Öğretmen).

"Afet költürü vatandaşta sınırlı, yönetimde ise katı olmalıdır. Merkezi ve yerel yönetimler afet yönetiminde en önemli silahtır. Afet öncesi, sonrası ve sonrasında yönetim biçimi ülkeyi kentleri ve kırsalı dizayn eder. Dolayısıyla üstteki yaklaşım neyse alttaki de öyle olacaktır. Türkiye açısından önce bunun iyileştirilmesi gerekir diye düşünüyorum" (K27, Konum 5, Veli).

"...ne gelirse Allaktan. Ama önlem almak önemli. Hazırlıklı olmamız lazım. Son depremde çok can gitti. Bu bir kader olmamalı. Hazırlık, hazırlık, hazırlık..." (K30, Konum 8, Veli).

Katılımcıların bu görüşleri incelendiğinde; afet yönetiminde birçok iyileştirmeye dikkat çekildiği görülmektedir. Hazırlığın önemine vurgu yapan katılımcılar, afete hazırlıkta aile içi eğitimin yanı sıra aile kültürü ve okul programlarına da değinmişlerdir. Bu bulguların yanı sıra ekonomik yeterlilikler, yapılaşmada önlem alma, denetim, teknoloji destekli afet yönetim uygulamaları, yerel kaynaklar ve yönetim anlayışlarına da işaret eden iyileştirme alanları söz konusudur. Katılımcılar, Hakkâri örnekleminde iyileştirilmesi gereken alanların ivedilikle çözülmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma, Hakkâri ili örneğinde aile içi eğitim ve okul programlarının afetlere hazırlık sürecine katkılarını, nitel bir bakış ile incelemiştir. Elde edilen bulgular, afet bilincinin yalnızca kurumsal düzenlemelerle değil aynı zamanda aile, okul ve toplum arasındaki etkileşimlerin de rollerinin olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle araştırmada, katılımcıların büyük bölümünün afet deneyimi olmasına rağmen, sistematik bir afet eğitimi sürecinden geçmemiş olmaları dikkat çekici bir sonuçtur. Bu durum, bireylerin afetlere yönelik farkındalıklarını sınırlı bırakmakta ve hazırlık düzeylerini olumsuz etkilemektedir.

Araştırmanın önemli bir bulgusu da aile içi afet eğitiminin çocuk ve gençlerin afetlere yönelik bilgi ve davranışlarını doğrudan etkilediği yönündedir. Bu sonuç, ailelerde bu bilincin genellikle ya hiç oluşmadığı ya da geleneksel/kaderci yaklaşımlarla sınırlandığını açıkça ortaya koymuştur. Bu tablo, eğitim düzeyi yüksek ailelerde afet bilincinin daha güçlü olduğu, eğitim düzeyi düşük olan ailelerde ise afet bilincinin daha düşük olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Nitekim aile faktörü afet algısında belirleyici bir rol üstlenmiştir. Dolayısıyla afetlerle mücadelede aile faktörünün, önemli bir etken olduğu söylenebilir.

Okul programları açısından bakıldığında, öğrencilerin afet farkındalığı kazanmalarında belirli katkılar sağlanmakla birlikte, bu katkının genellikle teorik düzeyde kaldığı, uygulama ve sürdürülebilirlik açısından yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle tatbikat eksiklikleri, içerik sınırlılıkları ve okul ile gerçek yaşam koşulları arasındaki uyumsuzluk, afet eğitiminin etkinliğini azaltan unsurlar arasında yer almaktadır. Bu tablo, sadece Hakkâri örneklemiyle sınırlı kalmayıp, pek çok şehir örnekleminde olduğu gibi acil çözüm bekleyen benzer sonuçların olduğunu göstermektedir.

Hakkâri hem coğrafi ve jeolojik olarak hem de yapılaşma bozuklukları gibi faktörlerle afetler açısından yüksek risk taşıyan bir ildir. Bu bağlamda toplumsal afet bilinci/farkındalığının artırılması gerekmektedir. Dirençlilik sağlama noktasında afetlere hazırlıkta bilgi ve birikim, eğitimle mümkün olacağından aile içi eğitim ve okul programlarının daha güçlü argümanlarla yürütülmesi gerektiği ihtiyacı olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Zira araştırmada, Hakkâri örnekleminde aile-okul iş birliğinin zayıf olduğu ve süreklilik arz etmediği sonucuna ulaşılmıştır. Velilerin katılım düzeylerinin düşük olması, okuldan aileye bilgi aktarımının sınırlı kalması ve ortak etkinliklerin neredeyse hiç yapılmaması, afet bilincinin güçlenmesini engelleyen önemli bir boşluğa işaret etmektedir. Yerel koşullar ve kültürel etkenler bağlamında ise, Hakkâri'nin sosyo-ekonomik kırılganlıkları, yoksulluk, göç, aşiret yapısı, dil engelleri ve kaynak yetersizlikleri afetlere hazırlık düzeyini olumsuz etkileyen faktörler olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, toplumsal dayanışma ve akrabalık ilişkilerinin afet sonrası süreçte güçlü bir destek mekanizması sunduğu bulgusu, bölgenin potansiyel bir avantajına işaret etmektedir.

Sonuç olarak, aile içi eğitim ve okul programları, afet bilincinin geliştirilmesinde birbirini tamamlayan iki kritik unsur olarak değerlendirilmelidir. Ancak bu unsurların etkinlik kazanabilmesi için hem içerik hem de yöntem açısından yerel koşullara uyarlanması, aile-okul iş

birliğin güçlendirilmesi ve afet eğitiminin erken yaşlardan başlayarak sürdürülebilir bir kültür haline getirilmesi gerekmektedir. Araştırma bulgular, afetlere hazırlığın yalnızca bilgi aktarımıyla değil; davranışsal dönüşüm, kültürel duyarlılık ve yapısal düzenlemelerle desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, afetlere hazırlıkta aile içi eğitim ve okul programlarının daha etkin hale gelebilmesi için 10 stratejik uygulama önerisi geliştirilmiştir. Bu öneriler, her ne kadar Hakkâri örneğinde elde edilen bulgulara dayansa da benzer sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip, kırsal ve kentsel bölgelerde de uygulanabilir niteliktedir. Çalışmaya dair öneriler şöyledir;

1. *Aile İçi Eğitim Programları Güçlendirilmeli:* Ailelere yönelik düzenli ve sistematik afet farkındalık eğitimleri yapılmalı; bu eğitimler yerel kültürel dinamikler, sosyo-ekonomik koşullar ve dil farklılıkları dikkate alınarak tasarlanmalıdır.
2. *Okul Programları Uygulamalı Şekilde Yürütülmeli:* Afet eğitiminin yalnızca teorik bilgi aktarımıyla sınırlı kalmaması, tatbikatlar, simülasyonlar ve uygulamalı etkinliklerle desteklenmesi sağlanmalıdır. Müfredatta afet bilinci, tüm eğitim kademelerinde zorunlu ve sürekli bir içerik olarak yer almalıdır.
3. *Aile-Okul İşbirliğinin Artırılmalı:* Velilerin afet eğitimine aktif katılımını sağlayacak etkinlikler (ortak tatbikatlar, bilgilendirme seminerleri, aile-öğrenci-öğretmen atölyeleri vb.) düzenlenmeli; okul-aile iletişimini güçlendiren sürdürülebilir mekanizmalar oluşturulmalıdır.
4. *Yerel İhtiyaçlar Dikkate Alınmalı:* Afet eğitim programları, Hakkâri'nin coğrafi, sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerine uyarlanmalı; kırsal ve kentsel bölgelerde farklılaşan risk profilleri gözetilerek içerik çeşitliliği sağlanmalıdır.
5. *Davranışsal Dönüşümün Desteklenmeli:* Afet bilincinin kalıcı hale gelebilmesi için öğrencilerin edindiği bilgilerin aile ortamına taşınması teşvik edilmeli, küçük yaşlardan itibaren afetle ilgili davranışsal alışkanlıkların kazandırılmasına önem verilmelidir.
6. *Teknoloji ve Medyanın (Haberleşme Kanalları) Kullanımı Arttırılmalı:* Afet eğitiminde görsel-işitsel materyaller, mobil uygulamalar ve sosyal medya araçları kullanılmalı; afet farkındalığı, genç kuşakların ilgi alanlarına hitap edecek yenilikçi yöntemlerle desteklenmelidir.
7. *Kurumsal Destek ve Denetim Sağlanmalı:* Merkezi ve yerel yönetimler, afet eğitiminin planlanması, uygulanması ve denetlenmesi süreçlerinde aktif rol üstlenmeli; eğitim kurumları ile sivil toplum kuruluşları arasında iş birliği mekanizmaları kurulmalıdır.
8. *Sürdürülebilir Afet Eğitimi Politikaları Geliştirilmeli:* Afet eğitiminin dönemsel kampanyalarla sınırlı kalmaması, uzun vadeli stratejilere dayalı, sürekli ve ölçülebilir programlarla desteklenmesi sağlanmalıdır.
9. *Yapı Stoğu Dirençli Hale Getirilmeli:* Hakkâri'nin yapı/yapılaşma stoğu etkin bir şekilde bilimsel yöntemlerle tespit edilip güçlendirilmeli. Bu gereklilik sadece veliler ve öğrenciler ilse değil toplumsal bir talep haline dönüşmelidir.
10. *Afetlere Karşı Dirençlilik Sağlanmalı:* toplumsal tabanın her kesimi afetlere karşı hazırlıklı olması ve olası bir afete karşı direnç göstermelidir. Dirençlilik ancak farkındalık ya da eğitim ile mümkün olacaktır. Buradan hareketle afet eğitimleri okul öncesinden başlayarak hayatın her aşamasında etkin bir şekilde yürütülmelidir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Destek Bilgisi: Herhangi bir kurum ve/veya kuruluştan destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması yoktur.

Etik Onayı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazar(lar)ına aittir.

Etik Kurul Onayı: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Yayın Etik Kurulundan 20.08.2025 tarih ve 24 sayılı karar numarası ile izin alınmıştır.

Araştırmacıların Katkı Oranı: Çalışma tek yazarlı olup katkı oranı %100'dür.

KAYNAKÇA

AFAD, (2024). *Afet yönetimi nedir?* <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> Erişim Tarihi: 21.08.2025

Anadolu, N., ve Kalyoncuoğlu, Ü. (2014). Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Depremselliği ve Deprem Tehlike Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 84-94. <https://doi.org/10.19113/sdufbed.65943>

Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 1-23.

Bilik, M. B. (2019). *Kent ve Afet: Depremler Açısından Van Kent Merkezinin Zarar Görebilirliği* (Publication No. 590788) [Yayınlanmış Doktora Tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

Creswell, J. W. (2021). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* (9. Baskı). Ankara: Siyasal Kitapevi.

Erol, F. (2025). *Türkiye'de Afet Yönetimi: Risk Yönetimi Ekseninde Bir Model Önerisi* (Publication No. 946356) [Yayınlanmış Doktora Tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

Erol, F. ve Kalay, F. (2024). Depremsellik bağlamında Van ilinin afetselliği: Nitel bir araştırma ve afet yönetim stratejileri. *Premium e-Journal of Sociel Sciences*, 8(46), 1153-1166. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13881508>

Görür, N. (2008). *Fay'a Seyhat: Bir Bilim Adamının Not Defterinden*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hoyois, P., Below, R., Scheuren, J.M., and Guha-Sapir, D., (2007), Annual disaster statistical review: numbers and trends, centre for research on the epidemiology of disasters (CRED), *School of Public Health*, Catholic University of Louvain, Brussels, Belgium.

MEDAK, (2025). *Arama - Kurtarmada Eğitim Rolü*, https://www.medak.org.tr/wp-content/uploads/2025/04/MEDAK-2024_Faaliyet_Raporu.pdf Erişim Tarihi: 10.07.2025

Özdaş, D. (2020). *Afet, Tanımı ve Türleri*, Ankara: Nobel Yayınları.

Şahan, C., ve Dinç, A. (2021). Simülasyon Öğretim Yönteminin Ortaokul Öğrencilerinin Afetlere Karşı Hazırlık Durumlarına Etkisi. *Resilience*, 5(1), 21-36. <https://doi.org/10.32569/resilience.807289>

Şan, F., ve Kahraman Duru, R. (2024). Afet ve Kriz Çevirmenliğinde Stres Faktörleri ve Öz bakım İhtiyacı, *İstanbul Üniversitesi Çeviri bilim Dergisi*, 21(1), 41-60. Doi:10.26650/ijuts.2024.1559819

Şengün, H., ve Küçükşen, M. (2019). Afet Yönetimi Eğitimi Niçin Gerekli? *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33(46), 193-211.

Şimşek, H., ve Yıldırım, A. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

TDK, (2025). *Afet nedir?* <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 21.08.2025

Varol, N., ve Buluş Kırıkkaya, E. (2017). Afetler Karşısında Toplum Dirençliliği. *Resilience*, 1(1), 1-9. <https://doi.org/10.32569/resilience.344784>

Velioğlu, Ö. (2024). *Afetlerde Etik*, https://www.medak.org.tr/wp-content/uploads/2025/04/MEDAK-2024_Faaliyet_Raporu.pdf Erişim Tarihi: 21.08.2025